

جایگاه کتاب الغدير در جهان اسلام و بررسی ویژگی‌های آن

رضا تاج‌آبادی^۱

چکیده

هدف از ارائه این مقاله، بررسی و تبیین جایگاه کتاب الغدير در جهان شیعه و بررسی ویژگی‌های آن است. علامه امینی برای نگارش الغدير کلیه کتاب‌های تفسیری، روایی، تاریخی، رجالی، انصاب، لغتو دیوانه‌ای شعری را با دقت، مورد مطالعه قرار داده‌اند. ویژگی علامه امینی آرمان‌خواهی و عشق به آرمان اسلامی و شیعی بود. کتاب الغدير بیان‌کننده و میزان و معیار در احترام به صحابه و تابعین است. در موقعی که خلفا و صحابه و تابعین را نقد می‌کند، نقد او منصفانه، دقیق، منطقی و مستند است. این کتاب در واقع به نوعی دعوت به اتحاد امت اسلامی است. اخلاص، تلاش، کوشش، وظیفه‌شناسی و غیرت دینی در مقابل شبهات، حمله‌ها و گرفتاری‌ها و همچنین زمان‌شناسی و توجه به نیازهای زمان درس‌هایی است که از علامه امینی می‌توان آموخت. جایگاه واقعی الغدير را زمانی می‌توان شناخت که ببینیم این اثر عظیم علمی و دینی چه تاثیری بر دانشمندان و بزرگان و مردم عادی کوچه و بازار گذاشته است.

کلیدواژه: کتاب الغدير، علامه امینی، دانشمندان شیعه، امام علی (ع).

۱. کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، پژوهشگر و مدرس دانشگاه جامع علمی کاربردی استان مرکزی؛ پست الکترونیکی: tajabadireza@yahoo.com

مقدمه

صاحب الغدیر، به حق یکی از مصلحان راستین دینی و اجتماعی بود که در همه حرکات و سکنات خویش، در اندیشه سامان بخشیدن به نابسامانی‌ها بود، چه نابسامانی‌های علمی و چه اجتماعی. او به خوبی درک کرده بود که آن‌همه مطالب ناروا و نادرست که در کتاب‌ها آمده است و منتشر می‌شود چگونه به زیانجامعه است و چگونه اذهان را مشتت می‌سازد و بنیان وحدت و هماهنگی اجتماع اسلامی را ویران می‌کند. از این رو از تالیف الغدیر گرفته تا کوتاه‌ترین سخنرانی‌هایی که می‌کرد همه و همه با این فکر که چگونه بر این همه تشنت پیروز آید و چسان مؤلفان خائن را بشناساند و ذهن جامعه را از خوراک‌های مسموم و تألیفات تفرقه‌آمیز و سرشار از جعل و بهتان دور بدارد و چگونه صفا، صلاح، عزت و شرف را به میان اقوام مسلمان بازگرداند (شهیدی و حکیمی، ۱۳۹۵: ص ۳۲) و چون در این راه، با اخلاص گام بر می‌دارد و جز خدا و حقیقت چیزی در نظر نداشت، با تألیف الغدیر (یعنی مدرسه سیار اتحاد اسلامی و مشعل عظیم حماسه جاوید و آموزنده راستین تقریب واقعی، تقریبی دور از هر شائبه) توانست ذهنیتی مرتبط در جوامع اسلامی پدید آورد و صدها دانشمند، ناقد، متفکر و اصلاح‌طلب و... را با خود هماهنگ سازد و در نشر ولای حضرت علی (ع) که یکی از بزرگ‌ترین رشته‌های اصیل مسلمانی است و عالی‌ترین رمز طلب رهبری صحیح به توفیق عظیم نائل آید. (شهیدی و حکیمی، ۱۳۹۵: ص ۳۲).

انسان آنگاه که به شخصیت علامه امینی می‌اندیشد، ناگاه دو حقیقت در برابرش تجسم می‌یابد. دو حقیقتی که به این شخصیت بی‌کرانی و جاودانگی بخشیده است. دو حقیقت بزرگ عشق و علم.

اندیشمندانی که درباره این انسان متعالی نیز سخن گفتند و شخص او و یا اثر دریاسانش را ستودند، از همین دو حقیقت تاثیر پذیرفتند و به شگفت آمدند. علامه امینی، به امام علی (ع) عشقی توصیف ناپذیر داشت. عشق به آن امام بزرگ سراسر وجودش را سرشار ساخته بود و همین عشق سکوی پرش امینی بود که آسایش از او گرفت و او را در پهنه گسترده کتابخانه‌ها و کتاب‌ها به جستجو و پژوهش چهل ساله واداشت، تا سرانجام به آفرینش اثری چون الغدیر توفیق یافت (حکیمی، ۱۳۸۱: ص ۳۰).

علامه امینی (۱۳۲۰ ق - ۱۳۹۰ ق)، اکسیر عشق و ایمان به امام علی (ع) را به علم خویش زد و اثری جاویدان پدید آورد. کتابی که گستره دانش و ژرفای عشق او را می‌توان در

آن یافت. کتابی که از دریای ژرف پژوهش و کاوشگری پرده بر می‌دارد و حدیث غدیر و سرگذشت رهبری پس از پیامبر (ص) را از مظلومیت می‌رهاند و حق را از لابه لای کتابخانه‌ها، کتاب‌ها و نسخه‌های خطی خاک گرفته بیرون می‌آورد و پرده‌های تحریف و دگروار تفسیر کردن آیات قرآن و سخنان پیامبر (ص) درباره امام (ع) را کنار می‌زند، تا آنجا که درخشش این رویداد بزرگ تاریخ، سرزمین اندیشه‌ها و دلها را روشن می‌سازد و تحریف‌گران حقایق تاریخی را رسوا می‌کند و شگردهای آنان را بر ملا می‌سازد. (حکیمی، ۱۳۸۱: ص ۳۰).

عظمت شخصیت علامه امینی و بزرگی اثر جاودانش، چنان است که بسیاری از اندیشمندان (سنی، شیعه، مسیحی) را شیفته خویش و اثر خویش ساخته، آنان را بر آن داشته است که درباره مقام والای ایشان و کتاب الغدیر قلم بر کاغذ نهند و تقریظ‌ها بنویسند و امانت و سخت‌کوشیهای علمی مؤلف را بستانید و کتاب الغدیر را گرمی‌دارند و ابعاد بیکرانه آن را بکاوند و از این برکه و غدیر به دریای دانشهای سره، ناب و عقاید حق و اصیل راه یابند.

ضرورت و اهمیت موضوع

برای نسل امروز جامعه ما، شناخت شخصیت‌هایی چون علامه امینی و کتاب‌های بزرگی چون الغدیر، اصلی مهم و ضرورتی انکارناپذیر دارد. زیرا که در زندگی این پژوهشگران نستوه و خستگی‌ناپذیر و عظمت کارهایشان، درسهای فراوانی برای جوانان نهفته است. و در این باره، بهترین بررسیها و داوریها، اندیشه‌های معاصران علامه امینی است که به خاطر معاصر بودن از چگونگی راه و کار الغدیر بهتر آگاهی دارند.

علامه امینی

شیخ عبدالحسین امینی معروف به علامه امینی فرزند شیخ احمد امینی تبریزی نجفی و صاحب الغدیر در سال ۱۳۲۰ هجری قمری (۱۲۸۱ شمسی) در تبریز متولد شد و در آغاز در کنار پدر که از عالمان پرهیزگار آن سامان بود پرورش یافت و در مدارس آن شهر مقدمات علوم را آموخت. آنگاه در محضر عالمانی چون سید محمد مولانا و سید مرتضی خسروشاهی و شیخ حسین، به فراگرفتن مراحل دیگری از علوم اسلامی پرداخت. سپس از آن سامان رخت بریست و راهی نجف شد. در آنجا نزد استادان بزرگ به ادامه تحصیل

نشست، از جمله سید محمد فیروزآبادی (م ۱۳۴۵ ق) و سید ابو تراب خوانساری (م ۱۳۴۶ ق) و پس از درگذشت این دو استاد به محضر دیگر عالمان راه یافت (شهبیدی و حکیمی، ۱۳۹۵: ص ۲۱).

او در همان اوان جوانی به مقام بلند علمی نائل آمده بود و از مراجع بزرگی چون سید ابوالحسن اصفهانی (م ۱۳۶۴ ق) و میرزا محمدحسین نائینی (م ۱۳۵۵ ق) و شیخ عبدالکریم حائری یزدی (م ۱۳۵۵ ق) و شیخ محمدحسین کمپانی اصفهانی (م ۱۳۶۱ ق) به خطوط خود آنان، اجازه اجتهاد دریافت داشت و از علمای دیگر اجازه روایت، که هریک در این اجازات، مقامات علمی، دینی و اجتماعی وی را یادآور شده و ستوده بودند (شهبیدی و حکیمی، ۱۳۹۵: ص ۲۲).

از آن پس، روی به زادگاه خویش نهاد و مدتی در تبریز ماند و به مشاغل صنفی پرداخت و با موقعیتی که داشت هم از نظر مقام علمی خویش و هم فقیه زادگی و موقعیت خاندانی مورد توجه عموم قرار گرفت. صاحب الغدیر به حق یکی از مصلحان راستین دینی و اجتماعی بود که در همه حرکات و سکنات خویش، در اندیشه سامان بخشیدن به نابسامانی‌ها بود، چه نابسامانی‌های علمی و چه اجتماعی.

او به خوبی درک کرده بود که آن همه مطالب ناروا و نادرست که در کتاب‌ها آمده است و منتشر می‌شود، چگونه به زیان جامعه است و چگونه اذهان را متشتت می‌سازد و بنیان وحدت و هماهنگی اجتماع اسلامی را ویران می‌کند. از این رو از تألیف الغدیر گرفته تا کوتاه‌ترین سخنرانی‌هایی که می‌کرد، همه و همه با این فکر که چگونه بر این همه تشتت پیروز آید و چسان مؤلفان خائن را بشناساند و ذهن جامعه را از خوراک‌های مسموم و تألیفات تفرقه‌آمیز و سرشار از جعل و بهتان دور بدارد و چگونه صفا و صلاح و عزت و شرف را به میان اقوام مسلمان بازگرداند و چون در این راه با اخلاص گام برمی‌داشت و جز خدا و حقیقت چیزی در نظر نداشت. با تألیف الغدیر (یعنی مدرسه سیار اتحاد اسلامی و مشعل عظیم حماسه جاوید و آموزنده راستین تقریب واقعی، تقریبی دور از هر شائبه) توانست ذهنیتی مرتبط در جوامع اسلامی پدید آورد و صدها دانشمند و ناقد و متفکر و اصلاح‌طلب و... را با خود هماهنگ سازد و در نشر ولای علی (ع)، که یکی از بزرگ‌ترین رشته‌های اصیل مسلمانی است و

عالی‌ترین رمز طلب رهبری صحیح، به توفیق عظیم نائل آمد (شهیدی و حکیمی، ۱۳۹۵: ص ۳۲).

ایشان شوق وافری برای تحصیل و پی‌گیری مباحث علمی داشت، مباحث علمی را موشکافی می‌کرد و در رسیدن به حقایق علمی تحمل و صبر و حوصله زیادی داشت. از این رو تمام کتاب‌های علمی موجود در کتابخانه‌های نجف را که مرتبط باهدف او بود مطالعه کرد و برای جستجوی علمی و گردآوری معلومات و استنتاج برخی کتاب‌ها به شهرهای دیگر عراق نظیر کربلا، بغداد، کاظمین و سامرا و کشورهای نظیر ایران، هند، سوریه و ترکیه مسافرت کرد (امینی، ۱۳۸۹: ص ۴). ایشان هیچ‌گاه به نقل کسی از کتاب‌های خطی گذشتگان اعتماد نمی‌کرد بلکه بر خود لازم می‌دانست که آن مصادر و منابع را به دست آورده و شخص مطالعه کند تا بهانه ای باقی نماند.

مبنای تحقیق مرحوم علامه امینی در کتاب الغدیر

مطالب کتاب ارزشمند الغدیر با اتکاء به منابع و مآخذ متقن نوشته شده است تاکنون کسی یا گروهی نتوانسته نقدی یا ردی بر این کتاب و یا حتی نقدی بر صفحه ای از الغدیر بنگارد. مرحوم علامه خود می‌فرمود: "من برای نوشتن الغدیر، ۱۰ هزار کتاب را ممکن است هر کتاب در چندین مجلد باشد از بای بسم الله تا تای تمت خوانده ام و به ۱۰۰ هزار کتاب مراجعه کرده ام. (عباسی، ۱۳۸۳: ص ۲۵).

حدود پنجاه و پنج سال است که از تاریخ تدوین کتاب الغدیر می‌گذرد و به جرات می‌توان گفت: در دنیای تحقیقات اسلامی کسی نیست که با نام الغدیر و با نام علامه امینی ناآشنا باشد. این کتاب در بیست جلد به زبان عربی، با نثری بسیار پخته و ادبی نگارش یافته که تاکنون ۱۱ جلد آن به طبع رسیده است. آیت‌الله العظمی سید محسن حکیم و آیت‌الله سید حسین حمادی در باره این کتاب گفته‌اند: "لا یاتیه الباطل من بین یدیه. " و آیات عظام سید عبدالهادی شیرازی و شیخ محمدرضا آل یاسین و علامه اردوبادی گفته‌اند: "لاریب فیه هدی للمتقین. " (امینی، ۱۳۸۸: ص ۱۴).

با آنکه مطالب الغدير به مذاق بسياری خوشايند نيست، از آنجايی که با اتکاء به منابع و مآخذ متقن نوشته شده است. تاکنون ظرف اين مدت پنجاه و پنج سال کسی يا گروهی نتوانسته نقدي يا ردی بر کتاب الغدير و يا حتی نقدي بر صفحه ای از الغدير بنگارد. (اميني، ۱۳۸۸ : ص ۱۴).

مصادر و منابعی که در کتاب الغدير مورد استناد قرار گرفته همگی از منابع علمای اهل سنت است و اين بدین معنا نيست که کتب اهل سنت در نظر علامه اميني دارای اعتبار و يا کتب علمای مذهب شيعه غير قابل اعتماد است. یکی از قواعد اساسی منطقی، جدل يعني احتجاج از طريق ارائه مسلمات طرف مقابل است. مرحوم علامه با عنايت به همین قاعده منطقی، مطالب الغدير را با استناد به اقوال و آراء اهل سنت استوار ساخته اند و خود می فرمايند : " مطالبی که ما در الغدير گفته ايم مذهبی نيست بلکه اسلامی است يعني مسائلی نيست که فقط مذهب شيعه بدان معتقد باشد بلکه مطالبی است که در میان جميع مذاهب اسلامی متفق عليه است. " (عباسی، ۱۳۸۳ : ص ۲۶).

و نیز می گوید : " شيعه هنگام مناظره با اهل سنت برای مجاب کردن آن‌ها به احاديث خودشان احتجاج می کنند زیرا حديث خود اهل سنت برای مجاب کردنشان مقبول تر است و گر نه شيعه نیازی به احاديث آن‌ها ندارد و شیوه مقبول مناظره و احتجاج نیز همین است نه آن راهی که آن‌ها در پيش می گیرند، زیرا آن‌ها همگی در هر مسئله ای به احاديث و کتاب‌های بزرگان خود استدلال می کنند و چنین استدلالی خارج از قوانين بحث و مناظره است. "

برخی تصور باطلی از الغدير دارند و می پندارند الغدير باعث تفرقه و جدایی مذاهب اسلامی از یکدیگر می گردد. کسانی که اين تصور را دارند نه تنها الغدير را مطالعه نکرده اند بلکه از تاثیر الغدير در ممالک اسلامی بی اطلاع هستند.

اولاً؛ هر کس که الغدير را بخواند در می يابد که نگارنده کتاب از حسن نيت کاملی برخوردار است و هدف وی از تدوين اين کتاب تنها اظهار حقايق تاريخ اسلام است.

ثانياً؛ مطالب الغدير چیزی نيست که نظرات شخصی مرحوم اميني باشد و کثرت منابعی که در الغدير بدانها اشاره شده شاهد اين مدعاست. تقريباً می توان گفت جمله ای بدون دليل و بدون مآخذ در الغدير نوشته نشده است. از اين رو اگر کسی ادعا کند که کتاب دارای تأثير تفرقه

انگیزی است، باید بپذیرد تمامی کتاب‌هایی که در الغدیر به آن‌ها ارجاع شده است ریشه‌های اصلی این تاثیر است و ما می‌دانیم که مأخذ الغدیر عبارت است از امهات کتب اسلامی غیر شیعی از جمله صحاح سته. (عباسی، ۱۳۸۳: ص ۲۸).

ثالثاً؛ پس از انتشار الغدیر، مقالات متعددی در مجلات فرهنگی مصر، سوریه و عراق و ... در تجلیل از این کتاب درج گردید و سیل نامه‌های تقدیر از سراسر ممالک اسلامی جاری شد. اکثر نویسندگان این نامه‌ها از علمای بزرگ اهل سنت هستند. از ملوک و وزرای کشورهای اسلامی گرفته تا ائمه جمعه و جماعات اساتید دانشگاه‌ها برای الغدیر تقریظ نوشتند و به قدردانی از زحمات مؤلف آن پرداختند. از میان این نامه‌ها و این تقریظ، نزدیک به ۵۰ نمونه در مقدمه مجلدات الغدیر درج گردیده است (امینی، ۱۳۸۸: ص ۱۵).

این نامه‌ها و این مقالات، همگی بیانگر این مطلب است که الغدیر کتابی است که کلیه فرقه‌های اسلامی بر مطالب مستند آن اتفاق نظر دارند.

جایگاه الغدیر در فرهنگ تشیع

به گمان برخی از کسانی که الغدیر را به‌عنوان اثری معمولی مطالعه کرده‌اند، این کتاب تخم تفرقه، نفاق و کینه را بین مسلمانان می‌کارد و تنها زمانی می‌توان به پوچی این نظریه پرداخت که بدانیم انگیزه‌ی تألیف الغدیر چیست. مدت‌ها بود که علامه متوجه جریان تازه‌ای در نوشتار کشورهای اسلامی شده بود. آن زمان در مصر و برخی کشورهای اسلامی، عده‌ای قلم به دست، نهضتی را علیه شیعه راه اندازی کرده بودند و مطالبی تحریف شده در مورد شیعه و اعتقاداتش می‌نوشتند که دل هر شیعه‌ای را به درد می‌آورد. خرافاتی به شیعه نسبت می‌دادند که تحمل و سکوت در برابرش سخت و نابجا بود. علامه دست به کار شد و کاری کرد کارستان. برای اولین بار در تاریخ تألیف و تحقیق، از راه هنر و ادبیات وارد شد چرا که خود اعتقاد داشت، قرآن نیز که معجزه‌ی پیامبر اسلام است، خود اثری هنری و ادبی است (گودرزنی، ۱۳۹۱: ص ۶۹). کار او آغاز شده بود و به اعتقاد بسیاری، کاری نبود که یک تنه بتوان به سرانجامش رساند، مطالعه‌ی ۱۰ هزار جلد کتاب و سفر به بسیاری از کشورها و جمع‌آوری مطالبی از کتاب‌های خطی در حال نابود شدن.

بیشتر غدیری‌ها را که از قرن اول از شاعران شیعه و سنی به جا مانده بودند، جمع آوری کرد. پس از این، وقت سنجش مستند بودن اثر و شاعرش بود که این نیز به تحقیق فراوان نیاز داشت.

الغدیر تنها کتابی است در اثبات حقانیت امیرالمومنین(ع) و شیعه که منابع اصلی آن کتب بزرگان اهل سنت است و همچنین تنها کتابی که آدرس جلد و صفحه‌ی منبع را در اختیار خواننده می‌گذارد. هر شیعه‌ی مشتاقی، با خواندن آن احساس غرور می‌کند و هر فرد اهل سنتی به فکر فرو می‌رود. الغدیر مودبانه، حقایق را بیان می‌کند و از همه‌ی مخاطبانش، چه شیعه و چه سنی، می‌خواهد منصفانه به قضیه بنگرند. الغدیر تنها کتابی است که اهل سنت را بر سر دو راهی قرار می‌دهد. یا باید آنرا رد کنند که در این صورت باید از بسیاری کتاب‌های مرجع و بزرگان مؤلف این کتاب‌ها که اتفاقاً علمای دینی آن‌ها نیز هستند، دست بشویند، یا در غیر این صورت آنرا بپذیرند. (گودرزنی، ۱۳۹۱: ص ۷۰).

الغدیر نه تنها تخم فتنه و نفاق نمی‌کارد بلکه با هوشیاری و زیرکی نشان می‌دهد ریشه‌ی این تفرقه کجاست و سرچشمه‌ی نفاق از کجا می‌جوشد. درست برعکس آنچه بعضی می‌پندارند هدف بزرگ علامه، رسیدن دوباره‌ی مسلمین به اتحاد و یکدلی بود و چه راهی بهتر از هموار کردن راه برای بازگشت به گذشته و دیدن اتفاقات صدر اسلام، بدون هیچ پرده‌پوشی و به قولی عامیانه، رو کردن دست بسیاری از کسانی که در ظاهر ایمان آورده و در باطن کافر بودند (گودرزنی، ۱۳۹۱: ص ۷۰).

علامه امینی چنان صریح است که نام ۷۰۰ تن از کذاب را می‌آورد که به جعل حدیث و دروغ‌پردازی اشتغال داشته‌اند. کسانی که دانشمندان اهل سنت نیز آن‌ها را به دروغ‌پردازی متهم کرده و احادیث وارده آن‌ها را، فاقد ارزش و اعتبار اعلام کرده‌اند. هدف علامه اتحاد بود و زدودن غبار خرافات، شک و دو دلی از چهره‌ی تشیع و صد البته اثبات حقانیت امیرالمومنین (ع). (گودرزنی، ۱۳۹۱: ص ۷۱).

او آن نوع اتحادی را جویا بود که در صدر اسلام و زمان پیامبر وجود داشت. در جای جای الغدیر به این موضوع اشاره شده است. چه از طرف خود ایشان و چه نقل قول‌هایی که از

استادان و علما آورده است. برای مثال در آغاز جلد هشتم می نویسد: "الغدیر ملل اسلامی را در یک صف متحد می کند."

و در جلد سوم، قبل از پرداختن به بررسی چند کتاب که سراسر بهتان و تفرقه آفرینی است، می آورد: "این کتابها را از این جهت بررسی می کنم که آنچه در آنها نوشته شده است، تخم هر شر و فساد را می کارد، تعصبات فرقه ای میان مسلمانان ایجاد می کند و جامعه ی اسلامی را پراکنده می کند. ... (گودرزنی، ۱۳۹۱: ص ۷۱).

وحدت اسلامی و یکدلی مسلمانان از نظر ایشان، فقط با آویختن به حبل الله به دست می آید و در سوره ی آل عمران آیه ی ۱۰۳ آمده است: "واعتصموا بحبل الله جميعا و لا تفرقوا." به گفته و نوشته ی بسیاری از علما، از جمله علمای اهل سنت، حبل الله در این آیه، ولایت علی بن ابیطالب است. این آیه و این اشاره به ولایت مولا، به گونه ای جا افتاده که حتی از طرف علما و استادان به صورت شعرهایی نغز و زیبا بیان شده است. چندان که محمد بن ادریس شافعی که امام شافعیان است، در ابیاتی که سروده، بیان می کند: "حبل الهی، همان ولای اهل بیت است." (گودرزنی، ۱۳۹۱: ص ۷۲).

اتحادی که مسلمانان در صدر اسلام و زمان پیامبر داشتند با گذشت زمان و تحریفاتی که در سخنان پیامبر به وجود آمد، به تفرقه و جدایی تبدیل شد. به نظر علامه، شناختن وقایع و تحریفات گذشته، راه دستیابی به حقیقت است. او در جایی گفته است: "کتاب الغدیر کوششی است برای کشف حقیقت."

جایگاه واقعی الغدیر را زمانی می توان شناخت که ببینیم این اثر عظیم علمی و دینی چه تاثیری بر دانشمندان و بزرگان و مردم عادی کوچه و بازار گذاشته است. زمانی که جلدهای آغازین الغدیر چاپ و توزیع شدند خبر آنها صفحه ی اول روزنامه های عربی و اسلامی را به خود اختصاص داد. چنان تاثیر گذار بود که سیل نامه ها به طرف علامه سرازیر شد. بهتر است کلمه ی نامه را حذف و تقریظ را جایگزین کنیم. تقریظ در لغت نامه ی دهخدا به معنی نوشته ای در مدح کتاب است و امروزه یکی از بهترین شیوه های معرفی کتاب، آشنا ساختن مخاطب با سطح علمی و محتوای کتاب و شناساندن مؤلف آن است. (گودرزنی، ۱۳۹۱: ص ۷۲).

در تقریظ‌های الغدير، هرچه هست ارج گذاری به مقام علم و تحقیق و خدمت این کتاب به وحدت مسلمانان است. نمی‌توان پذیرفت الغدير از نظر اعتبار و اسناد مخدوش باشد اما با این استقبال کم نظیر از طرف دانشوران و فرهیختگان روبه رو شود. بی تردید، این اقبال عمومی و گسترده و متنوع، حکایت از ارزش و اعتبار والای الغدير و منابع و مصادر آن دارد. (گودرز نیا، ۱۳۹۱: ص ۷۳).

بسیاری از بزرگان و علما برای علامه تقریظ فرستادند که گزیده ای از تعبیرات آن‌ها گویای ارزش و اعتبار و سندیت الغدير است :

الغدير ؛ آرزوگاه پژوهشگران ؛ دکتر محمد غلاب مصری.

الغدير ؛ دایره المعارف بزرگ ؛ محمد عبدالغنی حسن مصری.

الغدير ؛ جهان پهناور شناخت ؛ دکتر عبدالفتاح عبدالمقصود مصری.

تعبیرهای بسیار زیادی از این دست که دانش سرشار، امانت و علم ژرفی را که در الغدير گردآمده است نشان می‌دهد. محمدرضا حکیمی در کتاب حماسه ی غدير می نویسد : " والحق که امینی با این جدا کردن سره از ناسره در تاریخ اسلام و مأخذ آن، به احیای عظیمی موفق شد و البته که نقشه ی او این بود و تمام مطالعات خود را متوجه انجام دادن این وظیفه کرد و به همین دلیل است که او به احیای آثار اسلامی و پیراستن و تصحیح آن‌ها توفیق یافت. این عبارت که او احیا کننده ی سنت و شریعت در قرن چهاردهم است کاملاً صحت دارد. زیرا وی به جز آن‌همه احادیث نبوی که تنقیح کرد و از نظر اسناد پیراست و احیا نمود و صحیح آن‌ها را از مجعول باز شناساند، حدیث غدير و نیز پاره ای دیگر از مناقب علی (ع) را احیا کرد که قسمت عمده ای است از سنت پیامبر و شامل مدینه ی قرآنی و بیان خصایص لازم و ویژگی‌های واجب رهبر در جامعه ی اسلام است. " (حکیمی، ۱۳۸۹).

واما در باره تاثیر الغدير بر مردم عادی همین بس که جلد‌های الغدير دست به دست میان مردم می گشت و چه بسیار شیعه که جواب سؤالهائیش را به‌طور علمی و مستند پیدا کرد. مطالب الغدير به دو دسته تقسیم می‌شوند : اول، اثبات ولایت مطلقه ی ائمه اطهار از طریق اثبات خلافت بلا فصل امیرالمومنین حضرت علی (ع) و دوم، نفی ولایت غیر معصوم در اسلام.

در مورد اول، واضح است که پیامبر پیش از مرگ برای امت خویش جانشین و وصی انتخاب کرد و تصور اینکه پیامبر در این امر قصور کند کاملاً اشتباه و بیراهه است. در مورد دوم، اینکه با ولایت غیر معصوم و با دقت شدن در مسائل تاریخی پس از پیامبر درمی‌یابیم چه ضررهایی که به امت اسلام از این طریق وارد شد و هنوز که هنوز است ملت اسلام تاوان جاه‌طلبی ۱۴۰۰ سال پیش عده‌ای را پس می‌دهد. (گودرزنی‌ا، ۱۳۹۱: ص ۷۴).

وقتی به این بیندیشیم که الغدیر، کتاب بزرگ علامه امینی چگونه غبار از روی این مطالب پاک کرده و به گفته‌ی محمدرضا حکیمی، سره از ناسره جدا کرد، به جایگاه این اثر عظیم پی می‌بریم. به خصوص که علامه به کتاب‌هایی استناد کرده است که بزرگان اهل سنت نیز آن‌ها را تأیید کرده‌اند و حتی منابع مهم خود آن‌ها هستند. کتاب الغدیر چون تاجی درخشان و سرلوحه‌ای زرین در فرهنگ تشیع می‌درخشد. با این وصف، به گفته‌ی نویسنده عرب، دکتر الوردی: " دین و مساواتی که پیامبر آورد با علی بن ابیطالب (ع) در یک قبر مدفون شد. " (گودرزنی‌ا، ۱۳۹۱: ص ۷۵).

کتاب الغدیر و مسئله غدیر

بررسی مجموع روایات که اکنون در کتاب عظیم الغدیر اثر علامه مرحوم حاج شیخ عبدالحسین امینی تبریزی نجفی جمع آمده است در حال حاضر هیچ شکی در اصل واقعه باقی نمی‌گذارد و اینکه در پایان حجه الوداع، در روز هجدهم ذی‌الحجه سال دهم هجری، در محل غدیر خم واقع در محلی بین مکه و مدینه در فاصله جحفه - پیغمبر، علی را به مردم نشان داد و عبارت " من کنت مولاه فعلی مولاه " را بر زبان راند، به قدری در روایات مختلف، با طرق و اسناد گونه‌گون آمده است که در تواتر و صحت خبر جای هیچ تردید نیست (حکیمی، ۱۳۸۱: ص ۱۰۶).

نه فقط مورخی مثل یعقوبی که تمایلات شیعی دارد آنرا ذکر می‌کند بلکه بلاذری در انساب الاشراف، ابن فتیبه در المعارف، و حتی امام احمد حنبل نیز در مسند و مناقب خویش به ذکر آن پرداخته‌اند. همچنین ابن ماجه، ترمذی، نسائی و تعداد زیادی مورخان و محدثان به طرق گونه‌گون، آنرا نقل کرده‌اند، چنانکه در اشعار برخی شاعران هم که شاید قدیمی‌ترین

آن‌ها شعری منسوب به حسان بن ثابت باشد و علامه امینی صحت این انتساب را به دلایل، محقق می‌شناسد نیز اشارتها هست (حکیمی، ۱۳۸۱: ص ۱۰۷).

..... و اثری که وی به شکل الغدير عرضه کرد، نه فقط مشتمل بر تحقیق در تمام طرق روایات و اسناد خبر، بلکه در عین حال دائره المعارف جالبی از احوال و آثار تمام رجال، محدثان، شاعران و مؤلفان اسلام اس، که در این باب تاکنون اثری به جای گذاشته اند.

در حقیقت، از نظر مورخ، تحقیق در این مسئله، بیشتر بررسی علمی در یک واقعه تاریخی است. درست است که آنچه از اصل واقعه بر می‌آید و اثبات اولویت علی بن ابیطالب است در حال حاضر و بعد از گذشت قرنهای دراز نمی‌تواند عقربه زمان را به عقب برگرداند و تنازعی را که چهارده قرن پیش، پنهان یا آشکار در امر خلافت واقع شده است خاتمه دهد اما وجود تمام این روایات و اسناد، لااقل این نکته را به خوبی نشان می‌دهد که بر خلاف آنچه شاید بعضی از متعصبان اهل سنت هنوز می‌پندارند کسانی از مسلمین که به این حدیث متمسک هستند و موالات علی را اصل مذهب می‌دانند، تمسک به قولی بی اساس نکرده‌اند. و هیچ محقق با انصاف که با تاریخ اسلام آشنایی کافی دارد نمی‌تواند آن‌ها را به این سبب ملامت کند و به‌عنوان رافضی، اهل بدعت و در شمار پیروان اهواء و اغراض بخواند (حکیمی، ۱۳۸۱: ص ۱۰۸).

نقد و نقد شناسی در منطق علامه امینی

در کتاب پراج الغدير، نقد از اهمیت و جایگاه ویژه‌ای برخوردار است و اساساً می‌توان گفت شالوده الغدير بر پایه نقد و نقادی پی‌ریزی شده است. خواننده، هیچ فصل مبحثی را در این کتاب بزرگ پیدا نمی‌کند مگر اینکه یک یا چند نقد اساسی و آموزنده در آن وجود دارد.

علامه امینی این کتاب را باهدف اثبات یکی از اساسی‌ترین مسائل اعتقادی و سیاسی تشیع، یعنی مسئله امامت و ولایت براساس منابع مورد قبول خود اهل سنت، تألیف نموده است، این رسالت بزرگ را با چنان دقت، قدرت، استحکام و هوشیاری، به انجام رسانده است که تعجب هر خواننده‌ای را برمی‌انگیزد. در حول محور نقد و نقادی می‌توان از ابعاد مختلفی درباره الغدير سخن گفت و نقد را از دیدگاه الغدير و مؤلف دانشمند آن به اقسام مختلفی تقسیم نمود. نقد کتاب‌های منفی و تفرقه‌افکن، نقد شخصیت‌های منفی، نقد نظریه‌های نادرست، نقد

اجمالی، نقد تفصیلی، و... این‌ها و مواردی از قبیل برخی از اقسام نقد است که در الغدیر به زیباترین شکل مطرح است. (مرادی، ۱۳۹۰: ص ۴۶).

نکته مهم آن است که این نقدها، نه از سر خصومت و دشمنی بلکه از سر صدق و صفا و باهدف متحد ساختن صفوف امت اسلامی صورت گرفته است. به‌عنوان مثال اگر علامه امینی، شخصیت و عملکرد افرادی مانند عمروعاص و معاویه یا افکار و اندیشه‌های افرادی مانند ابن عبدربه، ابن حزم اندلسی، عبدالکریم شهرستانی، ابن تیممه و رشید رضا و... را مورد نقد قرار می‌دهد، به خاطر آن است که در پرتو نقد و با نشان دادن انحراف موجود در اندیشه و عمل این اشخاص، چهره واقعی آن‌ها را به جامعه اسلامی بشناساند تا کسی فریب سخنان غرض آلود آنان را نخورد. رسم علامه امینی بر آن است که در نقد نظریات حریف، در مسائل مهمی که مورد اختلاف فریقین است مانند مسئله جانشینی پیامبر (ص) و مباحث مربوط به آن، هرگز بر منابع تشیع تکیه نمی‌کند بلکه نقد خود را صرفاً بر منابع گوناگون اهل سنت استوار می‌سازد تا اینکه سخن حق او ضایع نشده و مورد قبول مخاطب قرارگیرد. (مرادی، ۱۳۹۰: ص ۴۷).

ویژگی‌های کتاب الغدیر

از امتیازات کتاب الغدیر عبارت‌اند از: تدوین مباحث به روش جدل یعنی مغلوب ساختن طرف مقابل با معتقدات خودش، مستند نمودن تمام احتجاجات و مطالب طرح شده در میدان بحث، استفاده از نثری زیبا، روان و بلیغ در تمام مباحث، به کار گرفتن ضرب المثلهای عربی به‌طور فراوان در بین مطالب، استفاده از آیات قرآنی در پایان مطالب یا در بین آن‌ها، بحث پیرامون مسائل بنیانی و اساسی فراوان در حوزه‌های گوناگون حدیث، تاریخ، عقاید، اخلاق، فقه، رجال و... (امینی، ۱۳۸۸: ص ۱۵).

در ذیل ویژگی‌ها و امتیازات کتاب با ارزش الغدیر شرح داده می‌شوند.

۱- شاهکار ادبی :

بدون تردید الغدیر یکی از شاهکارها و متون معتبر و مستحکم ادب عربی است و از این جهت با معتبرترین متون ادب عربی که توسط دانشمندان و ادبای عرب زبان آمده است قابل مقایسه و برابری است. اهمیت این قضیه وقتی به‌خوبی روشن می‌شود که بدانیم نویسنده این

اثر شگرف، یک دانشمند غیر عرب و ایرانی و ترک زبان است و نشانی از استعداد، تلاش، کوشش، هوشمندی و نبوغ فرزندان ایران است.

۲- وحدت اسلامی

علامه امینی (ره) از جمله متفکران و مصلحانی است که ایده و اندیشه وحدت اسلامی را در سرلوحه کار خویش قرار داده و این ایده، همواره ذهن پویای دانشور صلح اندیش ما را به خود معطوف داشته است. تا جایی که بازتاب این اندیشه را در سرتاسر کتاب الغدیر میتوان مشاهده نمود. او هرگاه سخن یا نوشته‌ای مشاهده می‌کند که در جهت خلاف فکری وحدت امت اسلامی گفته و یا نوشته شده باشد، بر می‌آشوبد و سخت از خود حساسیت نشان می‌دهد. وحدت پایدار پیروان مذاهب اسلامی در صورتی میسر است که برخاسته از شناخت و آگاهی و درک متقابل پیروان مذاهب، از اعتقادات و باورهای مذهبی یکدیگر باشد و الغدیر نیز دقیقاً در راستای تحقق این عنصر وحدت آفرین، پدید آمده است. متفکر و اندیشمند ما، علامه امینی (ره) اظهار نظرهای غیر محققانه، سطحی و جاهلانه و گاه مغرضانه برخی از دانشمندان و نویسندگان اهل سنت نسبت به تشیع را عامل مهمی در جهت تفرقه امت اسلامی به شمار آورده و آن را مخل اسلام می‌داند و راه از میان برداشتن این مانع را در آگاهی و شناخت درست آنان از منابع تشیع جستجو می‌کند. یکی از اصلی‌ترین هدف‌های الغدیر، چاره اندیشی در جهت رفع سوء ظن‌ها و ارائه راهی برای ایجاد تفاهم و اتحاد در میان امت اسلامی است. (مرادی، ۱۳۹۰: ص ۴۵).

۳- اثری بی‌بدیل

از نخستین قرون اسلامی تا کنون در دفاع از تشیع و حقانیت امام علی بن ابیطالب (ص)، آثار و تألیفات فراوانی به رشته تحریر در آمده است ولی در میان همه این پژوهش‌ها، الغدیر از جایگاه رفیع و منزلت خاص برخوردار است. تاکنون از حیث محتوی و استحکام مطالب، ابتکار و نوآوری، جامعیت و تنوع موضوعات و حجم گستردگی کتاب، اثری که از هر حیث بتوان آنرا با الغدیر قابل مقایسه دانست، نگارش نیافته است. بدین لحاظ می‌توان گفت که الغدیر در نوع خود نمونه منحصر به فرد است. (مرادی، ۱۳۹۰: ص ۴۵).

۴- امین نقل

از امتیازات الغدیر آن است که نویسنده دانشمند آن، در سراسر این کتاب بزرگ، جمله جمله و سطر سطر مطالب کتاب خود را به صدها و هزاران جلد از منابع فریقین و به‌خصوص، آثار معتبر دانشمندان اهل سنت مستند نموده است. نخست به نقل مطالب می‌پردازد و با رعایت امانت و بدون هیچ گونه دخل و تصرفی، مطالب را از منابع معتبر اهل سنت نقل می‌کند و پس از طرح مطلب، در صورت نیاز، از آن در راستای اهداف خود استفاده می‌کند. دقت و امانت کامل او در نقل، به‌گونه‌ای است که او را امین نقل لقب داده اند. (مرادی، ۱۳۹۰: ص ۴۶).

۵- آموزگار نقد و دانشگاه نقد شناسی

در کتاب پراج الغدیر، نقد، از اهمیت و جایگاه ویژه‌ای برخوردار است و اساساً می‌توان گفت شالوده الغدیر بر پایه نقد و نقادی پی ریزی شده است. خواننده، هیچ فصل و مبحثی را در این کتاب بزرگ پیدا نمی‌کند مگر اینکه یک یا چند نقد اساسی و آموزنده در آن وجود دارد. علامه امینی (ره) این کتاب را باهدف اثبات یکی از اساسی‌ترین مسائل اعتقادی و سیاسی تشیع یعنی مسئله امامت و ولایت براساس منابع مورد قبول خود اهل سنت، تألیف نموده است، این رسالت بزرگ را با چنان دقت و قدرت و استحکام و هوشیاری به انجام رسانده است که تعجب هر خواننده‌ای را برمی‌انگیزد. در حول محور نقد و نقادی می‌توان از ابعاد مختلفی درباره الغدیر سخن گفت و نقد را از دیدگاه الغدیر و مؤلف دانشمند آن به اقسام مختلفی تقسیم نمود. نقد کتاب‌های منفی و تفرقه‌افکن، نقد شخصیت‌های منفی، نقد نظریه‌های نادرست، نقد اجمالی، نقد تفصیلی و نظایر آن، مواردی از اقسام نقد است که در الغدیر به زیباترین شکل مطرح است (مرادی، ۱۳۹۰: ص ۴۶).

نکته مهم آن است که این نقدها، نه از سر خصومت و دشمنی، بلکه از سر صدق و صفا و باهدف متحد ساختن صفوف امت اسلامی صورت گرفته است. به‌عنوان مثال اگر علامه امینی (ره)، شخصیت و عملکرد افرادی مانند عمر و عاص و معاویه یا افکار و اندیشه‌های افرادی مانند ابن عبدربه، ابن اندلسی، عبدالکریم شهرستانی، ابن تمیمه و رشید رضا و... را مورد نقد قرار می‌دهد، به خاطر آن است که در پرتو نقد و با نشان دادن انحراف موجود در اندیشه و

عمل این اشخاص، چهره واقعی آن‌ها را به جامعه اسلامی بشناساند تا کسی فریب سخنان غرض آلود آنان را نخورد. (مرادی، ۱۳۹۰: ص ۴۷).

رسم علامه امینی (ره) بر آن است که در نقد نظریات حریف، در مسائل مهمی که مورد اختلاف فریقین است مانند مسئله جانشینی پیامبر (ص) و مباحث مربوط به آن، هرگز بر منابع تشیع تکیه نمی‌کند بلکه نقد خود را صرفاً بر منابع گوناگون اهل سنت استوار می‌سازد تا این که سخن حق او ضایع نشده و مورد قبول مخاطب قرار گیرد.

نگاهی به مجلدات الغدير

جلد اول - مرحوم امینی در آغاز این جلد، مسلمانان را به چنگ انداختن به حبل الله متین فرا می‌خواند و کتاب را با دو حدیث شریف از پیامبر که از طریق شیعه و سنی پذیرفته و روایت شده است شروع می‌کند. جلد دوم - در این جلد، غدیریه‌های قرن اول و دوم، نام شاعران و زندگی نامه‌ی آن‌ها آورده شده است. تعداد غدیریه‌های ذکر شده در جلد دوم عبارت‌اند از: غدیریه‌های امیرالمومنین (ع)، حسان بن ثابت، متین بن اسعد بن عباد، عمر و عاص، کمیت، محمد بن عبدالله حمیری، سید حمیری، عبدی کوفی، ابوتمام، دعبل خزایی (گودرزنی، ۱۳۹۱: ص ۵۸).

جلد سوم - در این جلد، غدیریه‌های قرن سوم و چهارم هجری آمده است و همچنین مباحث دیگری غیر از غدیریه.

مباحث دیگر جلد سوم، بررسی کتاب‌ها و رساله‌هایی است که سراسر توهین و افترا به پیامبر و خاندان او هستند. در این جلد، ۱۶ کتاب بررسی شده‌اند تا برای خوانندگان روشن شود برخی نویسندگان چگونه آیات قرآن را در راه اهداف خود تفسیر و تعبیر می‌کنند. (مرادی، ۱۳۹۰: ص ۶۱).

جلد چهارم - شامل غدیریه‌های قرن‌های چهارم، پنجم و ششم هجری است و شرح حال ۳۱ نفر از غدیریه‌سرایان. در این جلد، شعرها از حیث ادبی نیز مورد بررسی قرار گرفته‌اند و روح این جلد، روح شعر و ادب است.

جلد پنجم - در این جلد، غدیریه‌های اواخر قرن ششم تا اواخر قرن هفتم آمده‌اند که شامل ۱۱ غدیریه است. مرحوم علامه امینی در این جلد، تحقیق عمیقی در اثبات مناقب

اهلبیت و ائمه کرده است که مخالفین منکر آن هستند. علامه در این مورد، مباحث خود را در پنج مرحله آورده است:

- ۱- ذکر احادیثی که بیانگر بعضی از فضایل و مناقب ائمه است.
- ۲- بررسی دلایل صحت حدیث مربوطه از جهت سند و متن.
- ۳- رد سخن منکرین این احادیث با سند و مدرک.
- ۴- ذکر احادیث جعلی در خصوص فضائل خلفا و ائمه‌ی مذاهب اربعه و دیگران.
- ۵- ارائه‌ی دلیل ساختگی بودن احادیث مرحله‌ی چهارم، از حیث سند و متن. (مرادی، ۱۳۹۰: ص ۶۵).

همچنین در این جلد که شامل ۱۵۰ صفحه است به بحث جعل حدیث پرداخته است و نام ۷۰۰ نفر را که کذاب و حدیث‌ساز بوده‌اند، می‌آورد و علاوه بر آن، صد حدیث دروغ را ذکر می‌کند.

جلد ششم - در این جلد، غدیریه‌های قرن هشتم نقل و غدیریه هفت شاعر نیز بررسی شده است. از آن جمله غدیریه‌ی شمس‌الدین مالکی که قصیده‌ی او در ۴۹ بیت دارد آورده شده است. برخی از مناقب حضرت علی (ع) نیز در جلد ششم الغدیر ذکر و بررسی شده‌اند که یکی از آن‌ها علم حضرت علی (ع) است. مرحوم علامه برای این احادیث ۱۵۰ منبع و مصدر از کتب اهل سنت ذکر می‌کند.

جلد هفتم - در این جلد، غدیریه‌های قرن نهم آمده‌اند و بررسی شعر سه شاعر و مباحثی دیگر. از جمله‌ی این مباحث، ولایت از دیدگاه شیعه و سنی است. از ۱۱ جلد الغدیر، فقط هفت جلد آن به فارسی ترجمه‌شده و در دسترس فارسی‌زبانان قرار گرفته است. (مرادی، ۱۳۹۰: ص ۶۸).

نقش کتاب الغدیر در اتحاد و اخوت اسلامی

کتاب شریف الغدیر، موجی عظیم در جهان اسلام پدید آورده است. اندیشمندان اسلامی، از زوایا و جوانب مختلف ادبی، تاریخی، کلامی، حدیثی، تفسیری، اجتماعی بدان نظر افکنده‌اند. برای برخی این پرسش

پیش آمده آیا تألیف و نشر کتابی مانند الغدیر که به هر حال موضوع بحث آن، کهن ترین مسئله اخلاقی مسلمین است - مانعی در راه هدف مقدس و ایده آل عالی وحدت اسلامی ایجاد نمی‌کند؟

آیا آیت‌الله امینی، وحدت و اتحاد مسلمین را تنها در دایره تشیع قابل قبول می‌دانسته اند یا دایره اخوت اسلامی را وسیع تر می‌دانسته و معتقد بوده‌اند اسلام که با اقرار و اذعان به شهادتین محقق می‌شود، خواه ناخواه حقوقی را به‌عنوان مسلمان بر مسلمان ایجاد می‌کند و صلّه اخوت و برادری که در قرآن تصریح شده میان همه مسلمین محفوظ است.

علامه امینی به این نکته که لازم است نظر خود را در این موضوع روشن کنند و اینکه نقش الغدیر در وحدت اسلامی چیست، آیا مثبت است یا منفی؟ خود کاملاً توجه داشته‌اند و برای اینکه از طرف معترضان اعم از آنان که در جبهه مخالفت خودنمایی می‌کنند و آنهایی که در جبهه موافق خود را جا زده اند مورد سوء استفاده واقع نشود، نظر خود را مکرر توضیح داده و روشن کرده‌اند. علامه امینی طرفدار وحدت اسلامی هستند و با نظری وسیع و روشن بینانه بدان می‌نگرند. معظم له در فرصت های مختلف در مجلدات الغدیر این مسئله را مطرح کرده‌اند و ما قسمتی از آن‌ها را در اینجا نقل می‌کنیم:

در مقدمه جلد اول، اشاره کوتاهی می‌کنند به اینکه الغدیر، چه نقشی در جهان اسلام خواهد داشت. می‌گویند: " و ما این همه را خدمت به دین و اعلاّی کلمه حق و احیای امت اسلامی می‌شماریم. "

در جلد سوم، صفحه ۷۷، پس از نقل اکاذیب ابن تیمیه، آلوسی و قصیمی، مبنی بر اینکه شیعه برخی از اهل بیت را، از قبیل زید بن علی بن الحسین دشمن می‌دارد تحت عنوان نقد و اصلاح می‌گویند: " .... این دروغ ها و تهمت ها تخم فساد را می‌کارد و دشمنی ها را میان امت اسلام برمی‌انگیزد و جماعت اسلام را تبدیل به تفرقه می‌نماید و جمع امت را متشتت می‌سازد و با مصالح عامه مسلمین تضاد دارد. " (مطهری، ۱۳۹۵: ص ۲۶۱-۲۶۶).

نیز در جلد سوم، صفحه ۲۶۸، تهمت سید رشید رضا را به شیعه مبنی بر اینکه شیعه از هر شکستی که نصیب مسلمین شود خوشحال می‌شود تا آنجا که پیروزی روس را بر مسلمین در ایران جشن گرفتند. " نقل می‌کنند و می‌گویند: " این دروغ ها ساخته و پرداخته امثال سید محمد رشید رضا است. شیعیان ایران و عراق که قاعدتا مورد این تهمت هستند و همچنین

مستشرقان، سیاحان و نمایندگان ممالک و غیرو هم که در ایران و عراق، رفت و آمد داشته و دارند خبری از این جریان ندارند. شیعه برای نفوس، خون، حیثیت و مال عموم مسلمین اعم از شیعه و سنی احترام قائل است. هر وقت مصیبتی برای عالم اسلام در هر کجا و هر منطقه و برای هر فرقه پیش آمده است، در غم آن‌ها شریک بوده است. شیعه هرگز اخوت اسلامی را که در قرآن و سنت بدان تصریح شده محدود به جهان تشیع نکرده است و در این جهت فرقی میان شیعه و سنی قائل نشده است. " (مطهری، ۱۳۹۵ : ص ۲۶۷).

نیز در پایان جلد سوم، پس از انتقاد از چند کتاب از کتب قدما از قبیل عق الفرید، ابن عبدربه ؛ الانتصار، ابوالحسین خیاط معتزلی ؛ الفرق بین الفرق، ابو منصور بغدادی ؛ الفصل، ابن حزم اندلسی ؛ الملل و النحل، محمد بن عبدالکریم شهرستانی ؛ منهاج السنه ابن تیمیه ؛ والبدایه و النهایه ابن کثیر و چند کتاب از کتب متأخرین، از قبیل : تاریخ الامم الاسلامیه، شیخ محمد خضری ؛ فجر السلام، احمد امین ؛ الجوله فی ربوع الشرق الادنی، محمد ثابت مصری ؛ الصراع بین السلام و الوثنیه، قضیمی و الو شیعه، موسی جار الله می‌گویند : " هدف ما از نقل و انتقاد این کتب، این است که به امت اسلام اعلام خطر کنیم و آنان را بیدار نماییم که این کتاب‌ها، بزرگ‌ترین خطر را برای جامعه اسلامی به وجود می‌آورد زیرا وحدت اسلامی را متزلزل می‌کند، صفوف مسلمین را می‌پراکند، هیچ عاملی بیش از این کتب صفوف مسلمین را از هم نمی‌پاشد و وحدتشان را از بین نمی‌برد و رشته اخوت اسلامی را پاره نمی‌کند" (مطهری، ۱۳۹۵ : ص ۲۶۷).

علامه امینی در مقدمه جلد پنجم، تحت عنوان نظریه کریمه به مناسبت یکی از تقدیر نامه هایی که از مصر، در باره الغدیر رسیده است، نظر خود را در این موضوع کاملاً روشن می‌کنند و جای هیچ تردیدی باقی نمی‌گذارند، می‌گویند : " عقاید و آرا در باره مذاهب آزاد است و هرگز رشته اخوت اسلامی را که قرآن کریم با جمله انما المومنون اخوه ، بدان تصریح کرده پاره نمی‌کند هر چند کار مباحثه علمی و مجادله کلامی و مذهبی به اوج خود برسد سیره سلف و در راس آن‌ها صحابه و تابعین همین بوده است (مطهری، ۱۳۹۵ : ص ۲۶۸).

" ما مؤلفان و نویسندگان در اقطار و اکناف جهان اسلام با همه اختلافی که در اصول و فروع با یکدیگر داریم یک جامع مشترک داریم و آن ایمان به خدا و پیامبر خداست. در کالبد همه ما یک روح و یک عاطفه حکم فرماست و آن روح اسلام و کلمه اخلاص است. "

" ما مؤلفان اسلامی همه در زیر پرچم حق زندگی می‌کنیم و در تحت قیادت قرآن و رسالت نبی اکرم (ص) انجام وظیفه می‌نماییم. پیام همه ما این است که ان الدین عند الله الاسلام و شعار همه ما لا اله الا الله و محمد رسول الله، آری، ما حزب خدا و حامیان دین او هستیم " (مطهری، ۱۳۹۵ : ص ۲۶۸).

علامه امینی در مقدمه جلد هشتم تحت عنوان الغدير يوحد الصفوف فی الملا الاسلامی، مستقیماً وارد بحث نقش الغدير در وحدت اسلامی می‌شوند. معظم له در این بحث، اتهامات کسانی را که می‌گویند: الغدير موجب تفرقه بیشتر مسلمین می‌شود، سخت رد می‌کنند و ثابت می‌کنند که بر عکس، الغدير بسیاری از سوء تفاهمات را از بین می‌برد و موجب نزدیک تر شدن مسلمین به یکدیگر می‌شود. آنگاه اعترافات دانشمندان اسلامی غیر شیعه را در این باره شاهد می‌آورند و در پایان، نامه شیخ محمد سعید دحدوح را به همین مناسبت نقل می‌کنند.

نقش مثبت الغدير در وحدت اسلامی از این نظر است که اولاً؛ منطق مستدل شیعه را روشن می‌کند و ثابت می‌کند که گرایش در حدود صد میلیون مسلمان به تشیع بر خلاف تبلیغات زهر آگین عده‌ای - مولود جریانهای سیاسی یا نژادی و غیره نبوده است بلکه یک منطق قوی متکی به قرآن و سنت موجب این گرایش شده است. ثانیاً؛ ثابت می‌کند که پاره ای اتهامات به شیعه که سبب فاصله گرفتن مسلمانان دیگر از شیعه شده است، از قبیل اینکه شیعه غیر مسلمان را بر مسلمان غیر شیعه ترجیح می‌دهد و از شکست مسلمانان غیر شیعه شادمان می‌گردد و از قبیل اینکه شیعه بجای حج به زیارت ائمه می‌رود یا در نماز چنین می‌کند و در ازدواج موقت چنان، به کلی بی اساس و دروغ است. ثالثاً؛ شخصیت ارزشمند حضرت علی (ع) را که مظلوم ترین و مجهول القدرترین شخصیت بزرگ اسلامی است و می‌تواند مقتدای عموم مسلمین واقع شود و همچنین ذریه اطهارش را به جهان اسلام معرفی می‌کند (مطهری، ۱۳۹۵ : ص ۲۶۹).

برداشت دیگران از الغدیر

برداشت بسیاری از دانشمندان بی‌غرض مسلمان غیر شیعه از الغدیر همین است که تاکنون گفته شده است. محمد عبدالغنی حسن مصری، در تقریظ خود بر الغدیر که در مقدمه جلد اول، چاپ دوم درج شده است می‌گوید: "از خداوند مسئلت می‌کنم که بر که آب زلال شما را (غدیر در عربی به معنای گودال آب است) سبب صلح و صفا میان دو برادر شیعه و سنی قرار دهد که دست به دست هم داده بنای امت اسلامی را بسازند." (مطهری، ۱۳۹۵: ص ۲۶۹).

عادل غضبان مدیر مجله مصری‌الکتاب در مقدمه جلد سوم می‌گوید: این کتاب، منطق شیعه را روشن می‌کند و اهل سنت می‌توانند بوسیله این کتاب شیعه را بطور صحیح بشناسند. شناسایی صحیح شیعه سبب می‌شود که آرای شیعه و سنی به یکدیگر نزدیک شود و مجموعاً صف واحدی تشکیل دهند."

دکتر محمد غلاب، استاد فلسفه در دانشکده اصول دین جامع الازهر، در تقریظی که بر الغدیر نوشته و در مقدمه جلد چهارم چاپ شده می‌گوید: "کتاب شما در وقت بسیار مناسبی به دستم رسید زیرا اکنون مشغول جمع‌آوری و تألیف کتابی درباره زندگی مسلمین از جوانب مختلف هستم لهذا خیلی مایلم که اطلاعات صحیحی درباره شیعه امامیه داشته باشم. کتاب شما به من کمک خواهد کرد و من دیگر مانند دیگران درباره شیعه اشتباه نخواهم کرد." (مطهری، ۱۳۹۵: ص ۲۷۰).

دکتر عبدالرحمن کیالی حلبی، در تقریظ خود که در مقدمه جلد چهارم الغدیر چاپ شده، پس از اشاره به انحطاط مسلمین در عصر حاضر و اینکه چه عواملی می‌تواند مسلمین را نجات دهد و پس از اشاره به اینکه شناخت صحیح وصی پیامبر اکرم (ص) یکی از آن عوامل است می‌گوید: "کتاب الغدیر و محتویات غنی آن، چیزی است که سزاوار است هر مسلمانی از آن آگاهی یابد تا دانسته شود چگونه مورخان کوتاهی کرده‌اند و حقیقت کجاست. ما به این وسیله باید گذشته را جبران کنیم و با کوشش در راه اتحاد مسلمین به اجر و ثواب نائل گردیم." (مطهری، ۱۳۹۵: ص ۲۷۰).

نتیجه‌گیری

بیش از پنجاه سال است که از نگارش کتاب الغدير می‌گذرد و با اطمینان می‌توان گفت که پژوهشگران دینی اعم از شیعه و سنی با نام الغدير و با نوشته‌های علمی و عمیق و محققانه و پر احساس علامه امینی آشنا می‌باشند. اما در طول این زمان هنوز کسی نتوانسته برای الغدير حتی صفحه‌ای ردیه و یا نقدی که قابل اعتنا باشد، بنویسد و این خود نشانگر استحکام و متقن بودن مطالب این کتاب است که حتی مخالفین شیعه نیز نتوانسته‌اند اشکالی بر آن وارد نمایند.

در اینجا سوالی دیگر پیش می‌آید که علت شهرت الغدير چیست که محل رجوع اصناف مختلف علمای شیعه و سنی شده است؟ علامه خود می‌گوید که من برای نوشتن الغدير ۱۰ هزار جلد کتاب از «باء» بسم الله تا «تاء» تمّت آن خوانده‌ام و به ۱۰۰ هزار جلد کتاب، مراجعات مکرر داشته‌ام.

از مهمترین نکات قابل توجه این است که علامه امینی بر خلاف اکثریت علما، در مورد موضوع تحقیقی خود تنها به متون رشته‌ای خاص اکتفا نمی‌نمودند. بلکه به تمامی منابع مطبوع و مخطوط موجود که به آن موضوع خاص پرداخته بودند رجوع نموده و در تحلیل‌های علمی خود از همگی آن‌ها استفاده می‌کردند. ایشان برای نگارش الغدير کلیه کتاب‌های تفسیری، روایی، تاریخی، رجالی، انصاب، لغت، و دواوین شعری را با دقت، مورد مطالعه قرار داده‌اند. با عنایت به همین موضوع است که علامه امینی خود در ابتدای الغدير نوشته‌اند: «الغدير فی الکتاب والسنة والادب. کتاب دینی، علمی، فنی، تاریخی، ادبی، اخلاقی.» که همین شیوه منحصر بفرد، یکی از علل جاودانه شدن الغدير شده است.

کتاب الغدير بی نیاز از توضیح و تعریف است چرا که نتیجه زحمات و مطالعات هجده ساعته مؤلف در شبانه روز و نیز مسافرت‌های او به چند کشور جهان است. کتابی است که بزرگان و علما و نیز اکثر مراجع تقلید زمان مؤلف و حتی از مسیحیان تقریظ، تقدیر و تشکر برای آن نوشته‌اند. در این کتاب ابتدا جوانب واقعه غدير از قبیل حدیث آن از نظر سند و دلالت و نیز آیات در غدير و یا احادیث مربوط به غدير و همچنین شعر و شعرا در غدير، همه مورد بررسی قرار گرفته و در بسیاری از موارد با کوچکترین مناسبت، مؤلف وارد موضوعات دیگر نیز گشته و در حد کامل به شکل فنی و علمی بحث نموده است. به نظر می‌رسد مؤلف، غدير را

نموداری از کل جوانب تشیع فرض نموده و در حاشیه آن اشکالات و ایرادات بر عامه را به‌خصوص در جلد‌های آخر الغدیر آورده است (انصاری زنجانی، ۱۳۹۰: ص ۵۴۸). صاحب الغدیر به‌حق یکی از مصلحان راستین دینی و اجتماعی بود که در همه حرکات و سکنات خویش، در اندیشه سامان بخشیدن به نابسامانی‌ها بود، چه نابسامانی‌های علمی و چه اجتماعی.

منابع

- امینی، عبدالحسین (۱۳۸۹) داستان غدیر خم، تدوین، تحقیق و ترجمه محمد حسن شفیعی شاهرودی، قم: موسسه میراث نبوت.
- امینی، عبدالحسین (۱۳۹۵) گزیده‌ای جامع از الغدیر، تلخیص، ترجمه و تحقیق محمد حن شفیعی شاهرودی، قم: موسسه میراث نبوت.
- امینی، عبدالحسین (۱۳۸۸) برگزیده الغدیر، تلخیص، ترجمه و تحقیق محمد حسن شفیعی شاهرودی، قم: انتشارات موسسه میراث نبوت.
- انصاری زنجانی، محمد (۱۳۹۰) غدیر در آینه کتاب، قم: انتشارات دلیل ما.
- حکیمی، محمدرضا (۱۳۸۹) حماسه غدیر، قم: انتشارات دلیل ما.
- حکیمی، امیر مهدی (۱۳۸۱) نگاهی به دریا از دور (علامه امینی و الغدیر در اندیشه‌ها)؛ با مقدمه استاد علامه محمدرضا حکیمی، قم: انتشارات دلیل ما.
- شهیدی، سید جعفر و محمدرضا حکیمی (۱۳۹۵) یادنامه علامه امینی، مجموعه مقالات تحقیقی، قم: موسسه بوستان کتاب (مرکز چاپ و نشر دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم).
- عباسی، روح الله (۱۳۸۳) رویکرد الغدیر به تحریف: پژوهشی در گزارش‌ها الغدیر از تحریف روایات فضائل و مناقب علوی در کتب اهل سنت، قم: انتشارات دلیل ما.
- گودرزینیا، محدثه (۱۳۹۱) علامه امینی، تهران: موسسه فرهنگی مدرسه برهان (انتشارات مدرسه).
- مردی، محمد هاشم (۱۳۹۰) خورشید امامت (۱۲۱ فضیلت از فضایل حضرت علی (ع))، خطبه کامل غدیر همراه زندگینامه علامه امینی، اراک: نشر نویسندگان.
- مطهری، مرتضی (۱۳۹۵) یادنامه علامه امینی، مجموعه مقالات تحقیقی، الغدیر و وحدت اسلامی، قم: موسسه بوستان کتاب (مرکز چاپ و نشر دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم).